

En av Ewert tecknad frimärksbild med motiv från Gripsholms slott.

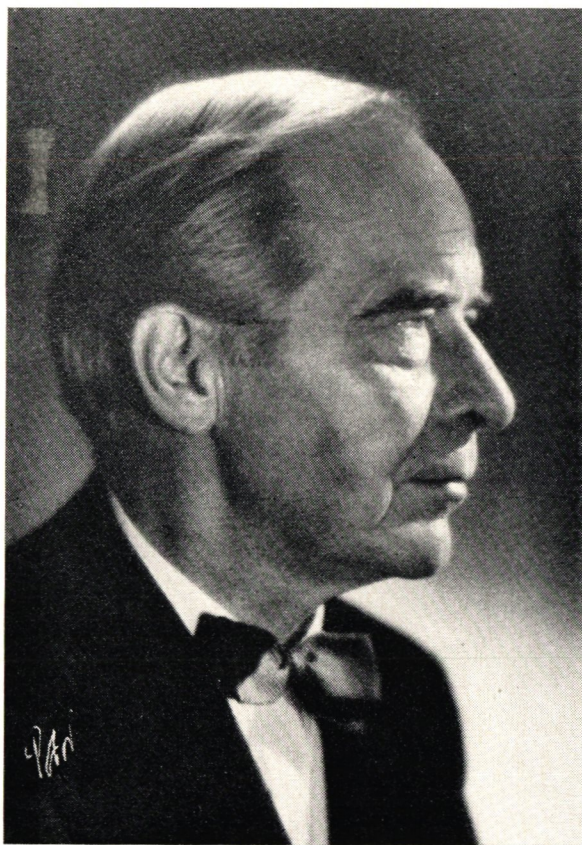
TILL MINNET AV SVEN EWERT

Av Sven Åkerstedt

Postverkets högt skattade gravör, Sven Ewert, avled den 11 augusti 1959 efter drygt tre decenniers verksamhet i postens tjänst. Han var född i Gamla Uppsala 1895. Efter slutad skolgång utbildade han sig till gravör under anställningar i olika företag, innan han i början av 1920-talet etablerade sig som egen företagare. Hans arbete för postverket inleddes 1923, då han till att börja med anlätades för gravering av poststämplar. Hans yrkesskicklighet var redan nu så betydande, att postverket fann det förenligt med sina intressen att anställa honom i sin tjänst. Detta skedde 1928, och samma år graverade han sina första frimärken, serien till konung Gustav V:s 70-årsdag, för vilken frimärksbilden komponerats av professor Olle Hjortzberg. Detta och andra utmärkta arbeten han utförde gav till följd, att han bereddes tillfälle studera gravering av frimärken hos professor Ferdinand Schirnböck i Wien, sedan länge berömd för sin verksamhet just på detta område. Hos Schirnböck och sedermera under studieresor i en rad länder finslipade Ewert sin talang, som med tiden gjorde hans namn känt och aktat även utanför hemlandets gränser. Från 1928 svarade han med ett par enstaka undantag ensam för graveringen av alla svenska frimärken till dess ett par år in på 1950-talet hans lärjunge Arne Wallhorn kunde börja överta en del av detta arbete.

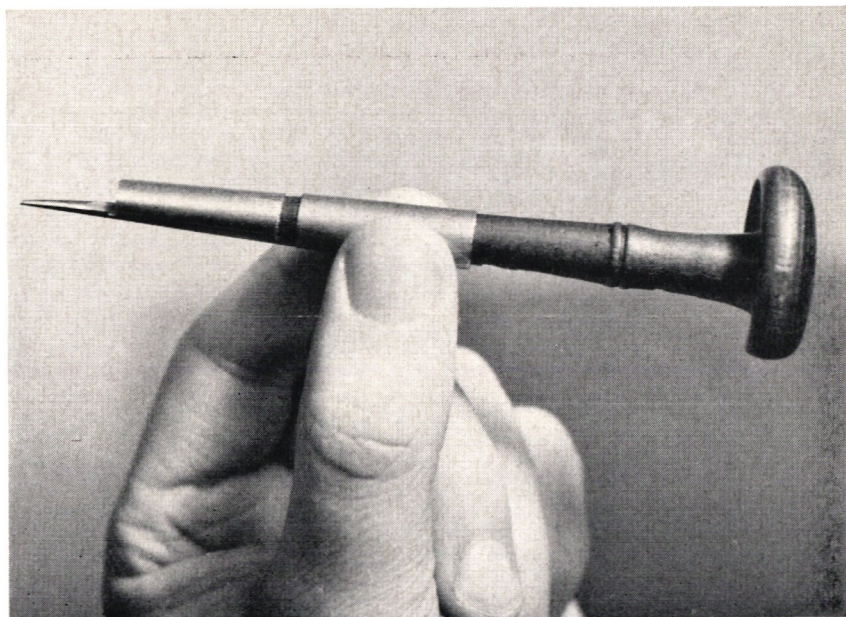
Den danske konstnären Viggo Bang, som tecknat en rad danska frimärken, hade med uppmärksamhet studerat Ewerts arbeten som frimärksgravör och särskilt frapperats av hans skicklighet som porträttframställare. Då det i Danmark blev aktuellt med en ny frimärksserie med porträtt av konung Christian X, rekommenderade Bang danska postverket Ewert som gravör för serien. Händelsen blev inledningen

till ett fruktbärande samarbete mellan Bang och Ewert, som graverade flera av Bangs frimärksteckningar, bl. a. 1959 serien till konung Frederik IX:s 60-årsdag, som kom att bli det sista provet på hans gravyrkonst.

Sven Ewert

Sven Ewert hedrades av postverket med en vacker minnesutställning som på generalpoststyrelsens initiativ anordnades senhösten 1959 i postmuseum. Bl. a. fick besökaren där ta del av uttalanden av tre män, som haft särskild anledning att med uppmärksamhet följa hans verksamhet, nämligen bland yrkeskollegerna sekreteraren i Sveriges gravörmästare-

Gravstickeln, gravörens viktigaste instrument.

förening Lennart Askvall, ledamoten i postverkets konstråd Hugo Zuhr och den danske konstnären Viggo Bang. Deras uttalanden återges här nedan:

Som yrkesman hade Sven Ewert ett mycket gott handlag. Han var teckningskunnig, ägde ett väl utvecklat valörsinne, var samvetsgrann och visade stort tålamod i sitt arbete samt hade förmågan att kongenialt tolka tecknarens förlaga.

Som människa var Sven Ewert vänfast, humoristisk och hade en ljus syn på livet. Bland sina kolleger var han en självklar centralgestalt, såväl genom sin stora yrkeskunnighet som genom sitt öppna och vänsälla väsen.

Lennart Askvall

När den stora retrospektiva grafikutställningen nyligen visades på Liljevalchs konsthall fick man en påtaglig erinran om hur oerhört denna konstart under det senaste seklet ändrat mål och medel. De små intima gravyrerna har fått vika för de

stora individuella manifestationerna. De förra avsåg att illustrera dagshändelser och böcker, men inte minst att i sitt lilla format göra museernas konstverk tillgängliga för en stor publik. Gravörernas uppgift liknade i många avseenden fotografiernas i våra dagar. Kanske återger fotografiet på ett exaktare sätt än gravyren sitt motiv. Gravyren lyckas i gengäld när den är som bäst med sin precision i hantverket, sin innerlighet i upplevelsen skapa en dimension som det vackraste fotografi aldrig når: det konstnärliga egenvärdet.

De grafiker som idag ägnar sig åt att återge förlagor är emellertid lätt räknade. För sedeltryckerierna och postverken är de dock outhärliga och måste kunna arbeta i miniatyr. Det var så ont om dessa skickliga hantverkare att vi här i landet fick sända våra märken att graveras utomlands. Men 1928 anställde Svenska postverket Sven Ewert som frimärksgravör och detta blev ett märkesår i våra frimärkens historia. Ewert visade sig nämligen vara en högst ovanlig tillgång och var vid sin död sommaren 1959 känd som en av världens skickligaste gravörer. Han ägde det skarpa ögat och den säkra handen, förmågan att förstå konstnärens intentioner och att återuppleva det han satts att återge.

Under de korta år som jag som medlem av Postens konstråd hade glädjen att få samarbeta med Sven Ewert fick jag en stor sympati för hans fina personlighet och en djup respekt för hans kunnande. Det fanns ingen gräns för hans skicklighet och omsorg. Han ägde smak och stilkänsla. Innan han dog hann han fullborda mer än ett hundratal märken. Bland så många har givetvis de konstnärliga förlagorna varit av mycket varierande slag, alla kan ju inte ha stått hans hjärta lika nära, men precisionen och omsorgen finns där alltid, och stundom lyckas han, trots det lilla formatet, att ge bilden en förbluffande rymd och spänning: Christopher Polhem t. ex. återger han rent och stramt — efter ett porträtt av Scheffel — och låter det utelämnade vita ge ansiktshudens lyster. I Olaus Petri-märket, efter ett gammalt träsnitt av en kyrkointeriör med månghövdad menighet, är varje detalj klar och distinkt. Man tycker sig känna hur Ewert njutit av sin grafiska virtuositet. Märkena över den heliga Birgitta, Strindberg och Atterbom har han gjort med fint gehör för de konstnärliga kvaliteterna, kanske

År 1928 utförde Sven Ewert sin första frimärksgravyr för postverket. Här visas fyra avdrag gjorda under olika stadier i arbetet med modergravyrerna samt, längst t. h. i andra raden, tryck med originalgravyrerna för märket i valören 10 öre.

28-3

26-3

3-3

4-4

19-3

År 1930 komponerade Ewert sitt första frimärke, som han även graverade. Till vänster förslagsteckning och till höger samt i nedersta raden avdrag tagna under arbetet med gravyrerna för de två valörerna 10 och 50 öre.

29-3-1930 II

1-4-1930

14-4-1930

*Vidi
Akke Kumlien*

*Godkännes
1.4.1946
Einar Forseth*

Ett par prov på Sven Ewerts gravyrer under 1940-talet. Överst avdrag i olika färger av gravyren till Strindbergsmärket, innan porträttet påbörjats. Akke Kumlien, som komponerat märket, har med blyerts tecknat ett godkännande »Vidi» på den kartong, varpå proven hade satts upp. Vid kartongens vänstra nedre hörn avdrag av de godkända originalgravyrerna för valörerna 30 och 80 öre. — Einar Forseth har tecknat sitt godkännande på avdragen till valörerna 90 och 20 öre i serien till Lunds domkyrkas jubileum. Nedan ett avdrag av den godkända originalgravyren till valören 15 öre.

*Godkännes 14/4 1946
(någla på en smärre fördrag
men en (enligt skapnings) hand*

hör de till topparna i hans produktion. Samma lyhördhet visar han också när det gäller förlagor av senare datum där de mer eller mindre abstrakta motiven helt bygger på spelet av ytor och valörer. Inte heller här sviker han konstnärerna i noggrannhet och intuition.

Ewerts livsverk är en teknisk bragd, och där förlagorna varit honom värdiga, också en konstnärlig seger.

Hugo Zuhr

Sven Ewert var ikke »en gravör», han var »gravören». Ved sin eminente dygtighed stod han ikke blot her i Norden, men i hele Verden blandt de bedste inden for sit fag.

Graveringen af et frimaerke stiller langt større krav til sin udøver end man taenker sig, men Sven Ewert kunne opfylde kravet. Han var ikke blot gravören, men han var også den mand, som med sine kunstneriske evner og forståelse af opgaverne skabte en lang række af små mesterværker. Ikke blot i Sverige, men også i Danmark vil hans navn og arbejde mindes med taknemlighed. Flere gange har han stillet sine evner til rådighed for det danske postvæsen og skabt mærker af fremragende kvalitet.

Ved samarbejdet mellem gravören og tegneren lærte jeg Sven Ewert at kende som menneske, og der udviklede sig et varmt venskab mellem os. Jeg mindes ham i beundring og dybeste taknemlighed.

Viggo Bang

Samstämmigheten i uppskattningen av mannen och hans verk är i dessa tre uttalanden otvetydig, och utställningen tycktes också för den intresserade lekmannen bestyrka, att den höga värderingen av Ewerts insats hade full täckning. Man kunde där följa Ewerts utveckling från ynglingaårens första arbeten fram till de sista han utförde för postverkets räkning, och man överraskades såväl av mångsidigheten som av den kvantitativa mäktigheten i ett livsverk, som samtidigt så uppenbart strävade mot mästernskapet.

Denna artikel skall endast syssla en smula med en sida av Sven Ewerts verksamhet, nämligen hans frimärksgravyrer. Utställningen visade, att dessa i själva verket var en till antalet ringa del av de

Med spänd uppmärksamhet följer gravören genom luppen hur stickeln gräver upp ett litet glimmande metallspån.

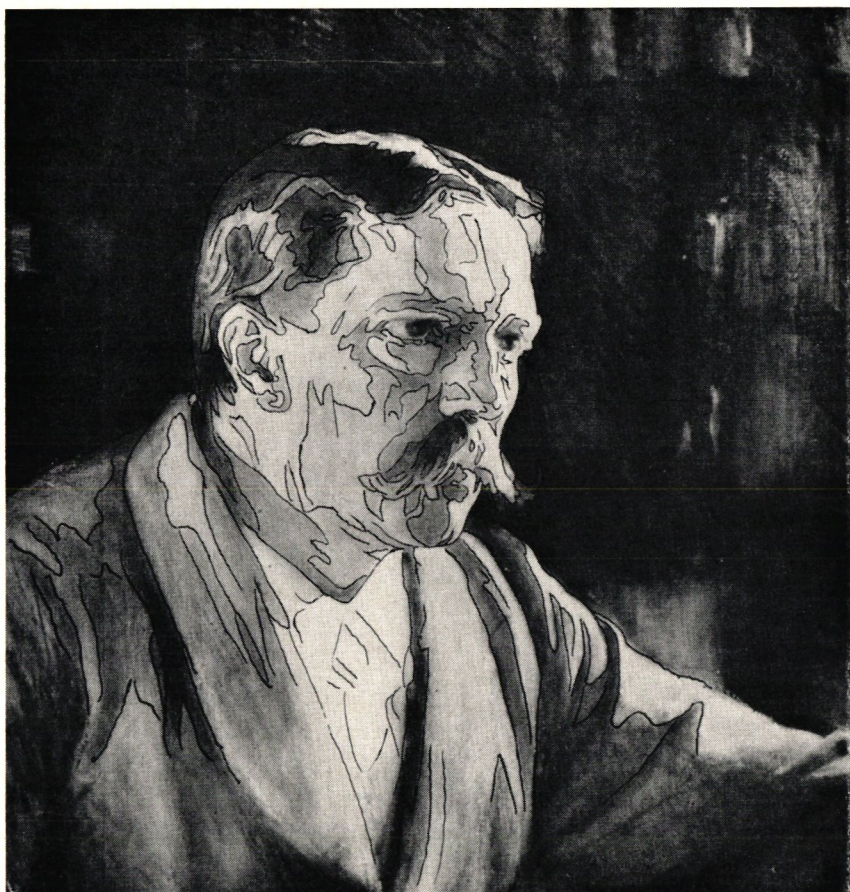
tusentals arbeten, som utgjorde summan av hans gärning, men de omfattar ändå tillsammans mer än hundraåret olika frimärksbilder och inrymmer hans väsentligaste insats som konstnär.

De som kom i beröring med Sven Ewert vittnar gärna om det intensiva intresse han ägnade sitt arbete, om hans starka vilja till fulländning och om hans ödmjukhet inför uppgiften. Han formulerade en gång sin syn på frimärksgravörens yrke ungefär så, att han så nära som möjligt skall följa och återge konstnärens intentioner. Det råder inte något tvivel om, att han själv med all makt och med allt sitt tekniska kunnande strävade att tillämpa det programmet. Till sitt förfogande hade han därvid inte endast den stora handaskickligheten och ett allvarligt uppsåt utan också konstnärens extraordinära förmåga till inlevelse. Även om Ewert var ödmjuk inför sin uppgift, uteslöt emellertid detta ingalunda, att han samtidigt närde en stillsam stolthet över sina främsta prestationer. Han klädde kanske aldrig den känslan i ord, men man kunde ändå förnimma den och sympatisera med den. Han förenade därmed den personliga blygsamheten med självkänsla på ett sätt, som stämde till aktning för människan och stärkte intresset för verket.

Det är inte avsikten att söka analysera Ewerts konstnärliga insats — därtill förstår inte på långa vägar skribentens kunskap — utan att i den mån gravvyravdrag av frimärksbilder och annat material ger möjlighet därtill belysa några sidor av hans sätt att arbeta. Eftersom många torde ha ganska vaga föreställningar om vad gravörens yrke innebär, är det emellertid kanske först lämpligt att i största möjliga korthet försöka ge ett begrepp härom.

De flesta känner ju till, att gravörens främsta redskap är gravstickeln, men det är förmodligen en minoritet, som har tittat närmare på den stål nål, vilken är dess väsentligaste beståndsdel eller granskat avslipningen i spetsen, som gör redskapet så ändamålsenligt i gravörens hand. Det är troligen också en mindre del, som sett en frimärksgravör i arbete, hur han med gravstickeln metodiskt gräver upp en liten strimla metall, alltunder det han genom en lupp med spänd uppmärksamhet kontrollerar proceduren. Stickeln skall tränga ned till ett visst djup, fördjupningen skall under arbetets gång förbli jämn och erhålla just den längd och den bredd, som svarar mot bildens krav. Långsamt och metodiskt grävs linje efter linje fram. Arbetsdagar och arbetsveckor glider förbi tills en dag arbetet äntligen är färdigt. Då får anspänningen ge med sig, tills nästa uppgift väntar. För frimärksgravören kan ett enda uppdrag kräva bortåt ett par månaders arbete, ibland ännu längre tid. Den utomstående har svårt att sätta sig in i, hur vederbörande därvid står ut med den extra psykiska pressen, som medvetandet om, att ett enda litet felgrepp kan spolia hela arbetet, bör vara. I gravörens utrustning måste ingå en extra fond av tålmodighet och förtröstan.

Även om gravstickeln är gravörens huvudredskap har han också andra hjälpmedel till sitt förfogande. Här skall endast ett sådant närmare behandlas, nämligen pantografen, en apparat som konstruerats för likformig avbildning, vanligen i förminskad skala, som Svensk Uppslagsbok formulerar saken. För frimärksgravören är uteslutande dess förmåga till exakt förminskning aktuell, och han utnyttjar apparaten bl. a. för att underlätta proceduren att i gravyrlinjer »översätta» ett fotografis eller en laverings olika skuggningar. Den första uppgiften är därvid att på ett foto bestämma och med pennan dra upp gränslinjerna för olika skuggpartier. Dessa gränslinjer kalkeras därefter jämte bildens ytterkonturer och överföres på en zinkplåt, som är överdragen med ett asfaltlager. Linjerna fördjupas så att de tränger igenom asfalten, varefter plåten etsas. Därvid äter sig syran ned i zinken i dessa linjer, som alltså blir fördjupade. Plåten placeras i pantografen,

*Ett foto av Edelfelts porträtt av Viktor Rydberg, på vilket Ewert
lagt in de olika skuggfältens konturer.*

och gravören för en nål utefter linjerna. Apparaten arbetar därvid medelst ett utväxlingssystem så, att en annan nål ristat in en exakt förminskning av komplexet av konturlinjer på den platta av mjukt stål, som utgör arbetsmaterialet. I fortsättningen har gravören dessa konturlinjer som stöd vid »översättningen» av fotografiets eller laverings skuggpartier till grupper av olika tätt lagda eller olika kraftigt markerade gravyrinjer. Härövan avbildas ett foto av Albert Edelfelts bekanta porträtt av Viktor Rydberg, på vilket Ewert i samband med graveringen av bilden till 1945 års Rydberg-märken dragit upp kontu-

terna av olika skuggpartier och dessutom medelst tuschlavering och pålägg av vit täckfärg ytterligare markerat de olika skuggplanen, så att de skulle ge bästa möjliga ledning vid graveringen av de olika linjegrupper som modellerade fram porträttet.

Sven Ewert brukade säga, att han som förlagor till sina frimärksgravyrer föredrog teckningar, från vilka bilden streck för streck kunde

Sven Ewert i arbete med graveringen av Einar Forseths Nobel-märke. Vid sidan av sig har han en kartong med originalteckningen samt två förminskningar i olika skala. På kartongen har Forseth gjort olika anteckningar, bl. a. två som vänder sig till gravören. Han påpekar på ett ställe att »i örats streckning bör gravören göra renare linjer», och på ett annat ställe läses: »Teknaren beklagar, att de många retuscherorna gör strecken orena, vilket icke är meningen».

direkt överföras i gravyren. Exempelvis professor Olle Hjortzberg — vår genom åren flitigaste frimärkstecknare — lämnade alltid teckningar som exakt uppfyllde detta önskemål, medan andra konstnärer kunde lämna en teckning, i vilken exempelvis ett porträttfotografi ingick, och åter andra som förlaga levererade frimärksbilden i form av en lavering, ibland t. o. m. en ganska skissartad sådan. När det gällde foton eller laveringar tillgrep Ewert liksom andra gravörer

pantografen på förut nämnt sätt. Det säger sig självt, att i dylika fall den färdiga gravyrens kvalitet i särskilt hög grad blir beroende av gravörens skicklighet att bedöma skuggpartierna och »översätta» dem till linjegrupper.

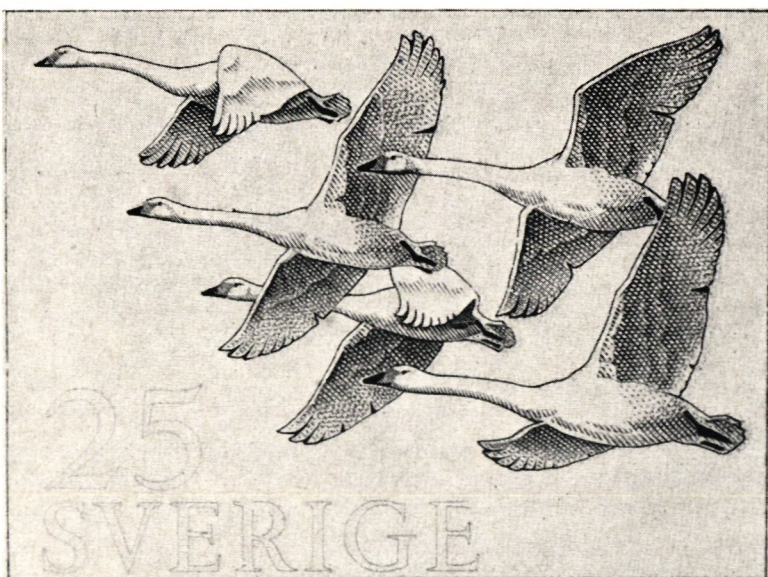
Det var förmodligen karaktäristiskt för Ewert att föredra den minutiöst utförda streckteckningen som förlaga, fastän flera av hans allra bästa gravyrer i själva verket tillkom med foton och laveringar som utgångsmaterial. Att han ändå helst ville arbeta med i detalj utförda streckteckningar sammanhängde troligen med hans förut omnämnda respekt för konstnärens intentioner. För lekmannen har det emellertid ett särskilt intresse att studera de gravyrer han utförde efter foton och laveringar. Där skönjer man tydligast det konstnärliga momentet i arbetet, och de lösningar han därvid nådde är ofta beundransvärda.

Det har inte varit ovanligt, att frimärkstecknare nonchalerat utformningen av text och siffror. När det blev aktuellt att planera för en frimärksserie till 100-årsminnet av August Strindbergs födelse, hade särskilt många anmärkningar riktats just mot text och valörsiffror hos tidigare frimärken. Generalpoststyrelsen beslöt därför att uppdra komponerandet av en lämplig bild för Strindberg-märkena åt en konstnär, som var en erkänd expert på stilar, nämligen Akke Kumlien. Dennes teckning, i vilken ingick ett foto av Richard Berghs utmärkta porträtt av den unge kamplystne Strindberg, skilde sig också fördelaktigt från andra svenska frimärken vad beträffar text och siffror, och det var överhuvud en mycket skickligt komponerad bild. Vid graveringen nådde Ewerts konst en av sina höjdpunkter och alldeles särskilt lyckat är porträttet, som i det lilla formatet utstrålar samma vitalitet, som Bergh lyckades ge uttryck åt i målningen.

När de s. k. Norden-märkena med de fem flygande svanarna plane-rades anordnades en tävlan om frimärksbildens utformning mellan olika nordiska konstnärer. Därvid segrade dansken Viggo Bangs förslag. Bangs svanar var utförda i lavering med ytterst känsligt avvägda tonstyrkor — se exempelvis på bilden fördelningen av ljus över fjädergrupperna på vingarnas undersidor. Det bör ha varit en mycket svår men för en så skicklig gravör som Ewert också en mycket intressant uppgift att inom gravyrkonstens villkor överföra bildens så fina men samtidigt så fast utarbetade fält till för trycket lämpade linjegrupperingar. Av de bevarade avdragen, som gjordes under arbetets gång, kan man se, hur han därvid gick till väga. Sedan han på ett fotografi

Överst Viggo Bangs svanlavering och därunder i stark förstoring det första gravyravdraget under arbetet.

*I förstoring överst gravyravdrag med svanarna färdiggraverade och
därunder den färdiga gravyren.*

av svanbilden bestämt och dragit upp gränslinjerna för de olika skuggplanen har han med hjälp av pantografen på förut beskrivet sätt överfört dessa konturkomplex på stålplattan. På den första bilden ser man överst ett foto av Bangs lavering och därunder i kraftig förstoring ett gravyravdrag, vari svanarna till höger endast visar de konturer och skuggplan, som han arbetade fram och överförde med hjälp av pantografen, medan modelleringen av svanarna till vänster påbörjats. Han har därvid arbetat dels med grupper av olika starkt markerade linjer, dels med ett komplex av punkter för att markera olika starkt skuggade fält. På nästa bild ser man överst ett gravyravdrag i samma förstoring, på vilket svanarnas modellering i lavyrtoner helt transponerats i punkt- och linjesystem. Nedtill slutligen en förstoring av den färdiga gravyren, hos vilken den mörka rasterbakgrunden så utmärkt framhäver svanarnas vithet. Viggo Bang var synnerligen nöjd med resultatet, och det hade han all anledning till. Också denna frimärksbild var ett prov på Ewerts stora förmåga att överföra en förlagas mjuka skuggtoner till stålgravyrens i sig självt så strama linjespel.

När man jämför förlagor till andra frimärksbilder med den färdiga gravyren kan man också iaktta, att Ewert ingalunda slaviskt följde en teckning, när han fann någon detalj felaktig. Särskilt gällde detta text och siffror, som han ofta formade om på egen hand. Mera som en rutinsak får man väl däremot betrakta hans moderering till gravyrens villkor av de skuggningar, som med en mer eller mindre spretig tuschpenna utförts på originalteckningen.

Till vänster förlagan till brottarmärket av 1953, till höger det färdiga märket i förstoring. Texten har utförts i en mer dominerande stil, och tecknarens skuggningar med tuschpennan har modifierats i enlighet med stålgravyrens krav.

Ewert har som bekant inte endast graverat en hel rad konstnärers till karaktären ofta så olika frimärksbilder, han har också tecknat egna. Han utformade sålunda bilden till 1930 års flygfrimärken, och året därpå frimärksbilden med Stockholms slott för valören 5 kronor. Det är vårt enda egentliga vyfrimärke, välkomponerat och kraftfullt utformat, även om buskpartiet i mitten är onödigt störande. Det är beklagligt, att motivet skulle banaliseras genom 1941 års femkrona, på vilken buskpartiet visserligen fick försvinna samtidigt med den under denna krigstid särskilt känsliga Karl XII-statyn med sitt pekfinger mot öster, men där landsnamnet nedtill helt förtar det spel mellan byggnadskropp och vatten, som i verkligheten ger just den vyn dess alldeles särskilda behag.

Till vänster en aldrig fullbordad förslagsritning till 5-kronorsmärket, till höger den slutgiltiga frimärksbilden av 1931.

Var Ewert för övrigt inne på tanken att skapa en serie frimärken med slottsmotiv? En frimärksteckning med ett parti av Gripsholms slott kan tyda på den saken. Också den är en skickligt genomförd komposition och hade varit värd att komma på ett frimärke. Men kanhända han aldrig visade upp teckningen för vederbörande inom poststyret. Det skulle i så fall ha varit i full överensstämmelse med hans så ofta omvittnade blygsamma natur. Nu kan man endast beklaga, att han inte fick tillfälle att pröva sin förmåga på en sådan frimärksserie. Han hade i sin krafts dagar troligen alla förutsättningar att åstadkomma en värdig svit sådana märken och därmed även kröna sin bana som frimärkstecknare.